

LAUSUNTO OIKEUSTURVAOHJELMALUONNOKSESTA

(Oikeusministeriön lausuntopyyntö 8.2.2012 OM 11/03/2012)

Kouvolan hovioikeuspiirin käräjäoikeudet esittävät lausuntonaan oikeusturvaohjelmaluonnoksesta seuraavaa:

1. Aineellisen oikeuden säännösten selkeyttäminen

Esitetty vakuutus asuntokaupan kohteissa olevien salaisten virheiden varalta on järkevä ja taroituksenmukainen.

Asuntokauppariitojen käsittelyyn kuluvia resursseja olisi mahdollista säästää tuomioistuinsovitelua ja asiantuntijatodistelua kehittämällä jäljempänä ilmenevin tavoin. Tässä asiaryhmässä myös erityisosaamisen turvaaminen niin tuomareille kuin oikeudenkäyntiavustajillekin on erityisen tärkeää.

2. Muiden viranomaisten ratkaistavaksi siirrettävät tuomioistuintehtävät

Summaariset riita-asiat

Aikaisemmin on useaan otteeseen käsitelty mahdollisuutta siirtää summaariset asiat käräjäoikeuksista ulosottolaitokseen (mm Työryhmämietintö 2006:15). Asian uudelleen tutkimiseen ei ole aihetta. Asioiden säilyttämistä käräjäoikeuksilla puoltavat paitsi oikeusturvanäkökohdat myös aivan käytännölliset syyt: on tarpeetonta siirtää meillä hyvin toimivaa järjestelmää tuomioistuinlaitoksen ulkopuolelle ja luoda sinne uutta samoja asioita käsittelevää organisaatiota. Nykyisin summaaristen asioiden käsittely on osa riita-asioiden valmistelua. Järjestelmä on kokonaisuudessaan selkeä ja linjakas. Summaaristen asioiden säilyttämistä tuomioistuimissa puoltaa myös se, että kansainvälisoikeudellisesti nämä asiat vaativat tuomioistuimen ratkaisun ja ulosottoperusteen. Ei ole esitetty mitään uusia perusteita, jotka nyt vaatisivat tällaista siirtoa.

Vihkimiset

Vihkimisillä ei ole oleellista merkitystä käräjäoikeuksien työmäärään. Vihkimisoikeuden poistaminen ei ole tarpeen.

6. Syyteneuvottelu

Hankkeen toteuttaminen nopeasti on tärkeää, koska sillä voidaan vaikuttaa merkittävästi myös erityisen vaikeasti selvitettävissä olevien rikosasioden vaatimiin resursseihin oikeudenkäynnissä. Syyteneuvottelun osalta on otettava huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuoreesta oikeuskäytännöstä ilmenevät vaatimukset tunnustuksen pätevyydelle ja avustajan osallistumiselle esitutkintaan. Syyteneuvottelun pohjana pitää olla vaatimukset täyttävä tunnustus.

7. Rikosjuttujen asianomistajien oikeudet

Tulisi harkita vakavasti sitä, onko asianomistajan syyteoikeuden säilyttäminen virallisen syyttäjän ajamissa jutuissa ollenkaan tarpeen, koska Suomen nykyinen syyttäjälaitos kykenee vastaamaan rikosvastuun toteuttamisesta riittävän hyvin. Asianomistajien oikeuksien kannalta katsoen riittävää olisi, että asianomistajalla olisi pelkästään mahdollisuus ajaa rikokseen perustuvat korvausvaatimukset rikosjuttujen yhteydessä.

Tuomioistuimilla tulisi olla myös mahdollisuus määrätä selvittäjä asianomistajien esittämien korvausvaatimusten käsittelyä varten silloin, kun se on tarpeen asianomistajien suuren lukumäärän tai muun vastaavan syyn takia. Tuomioistuimen tehtäväksi jäisi tällöin selvittäjän esityksen vahvistaminen ja esitykseen liittyvien riitaisten kysymysten ratkaiseminen.

8. Jatkokäsittelylupamenettelyn laajentaminen

Menettely tulisi laajentaa myös lapsia koskeviin hakemusasioihin ja edunvalvonta-asioihin.

9. Näyttöön kohdistuvan muutoksenhaun rajaaminen ja tallenteiden hyödyntäminen

Lainkäytön painopisteen tulee olla käräjäoikeuksissa. Tämä edellyttää kolmen tuomarin kokoonpanon käytön lisäämistä. Hovioikeusmenettely ei saa painottua näytön uudelleen vastaanottamiseen vaan oikeudellisiin ongelmiin. Käräjäoikeuksien tallenteiden hyödyntämisellä hovioikeusprosessissa on merkitystä tämänsuuntaiselle kehitykselle. Kahteen kertaan tapahtuva näytön vastaanotto ei ole taloudellisesti järkevää. Näyttö myös muuttuu ja sen arvo monistakin syistä heikentyy eri vastaanottokertojen välillä.

Käräjäoikeuden tallenteiden hyödyntäminen muutoksenhakuprosessissa edellyttää sitä, että kaikissa istuntopaikoissa on asianmukaisten tallennusvälineiden lisäksi videoyhteys. Tätä ei voida toteuttaa tarkoituksenmukaisella ja taloudellisella tavalla ennen kuin vähäisessä käytössä olevat istuntopaikat on lakkautettu. Se voi taas kestää tämän vuosikymmenen loppupuolelle saakka, koska useiden istuntopaikkojen määräaikaiset vuokrasopimukset voidaan päättää vasta silloin.

10. Todistelua koskeva lainsäädäntö

Todisteiden hyödyntämiskiellosta tulisi säätää pikaisesti, koska asiaa koskevia ongelmia tulee esiin tuomitsemistoiminnassa yhä enenevässä määrin.

Asiantuntijoiden käyttö tulisi saattaa nykyistä parempaan tuomioistuinkontrolliin mahdollisimman pian. Lähtökohtana tulisi olla, että oikeudenkäynnissä ei voida käyttää muita kuin tuomioistuinten hyväksymiä tai määräämiä asiantuntijoita. Tämä vähentäisi asianosaisten oikeudenkäyntikuluja erityisesti asuntokauppariidoissa, koska heidän ei tarvitsisi maksaa useiden eri asiantuntijoiden käytöstä aiheutuvia kustannuksia, jotka ovat olleet useissa tapauksissa turhia.

12. Rikosjuttujen käsittelyn nopeuttaminen ja tehostaminen

Yhden kosketuksen periaate

Selvät tai tunnustetut pienehköt rikosjutut tulisi voida käsitellä nopeasti ilman esitutinnan ja kirjallisen syyteharkinnan suorittamista. Esimerkiksi ajosta kiinniotetut rattijuopot ja näpistelijät voitaisiin haastaa poliisin toimesta suoraan tuomioistuin käsittelyyn tai tuoda kiinniotettuna käsitteilyyn useimmiten pelkän rikosilmoituksen perusteella. Mikäli asianosainen ei hyväksyisi nopeu-

tettua käsittelyä, asia palautettaisiin normiputkeen. Tämä menettelytapa säästäisi merkittävästi työtä sekä poliisissa että syyttäjillä ja myös tuomioistuimissa, varsinkin jos tuomioiden kirjallises-
ta perustelemisesta luovuttaisiin ja pelkkä tuomiolauselma olisi riittävä asiakirja käsittelystä.

Tuomioiden laatiminen ja tallentaminen

Tuomioiden kirjallista laatimista tulisi vähentää. Lainvoimaiseksi jäävien tuomioiden kirjoittami-
seen kuluu merkittävä työmäärä ilman, että siitä on vastaavaa hyötyä. Mikäli käsittelyjen taltioi-
minen tai tuomioiden perustelujen tallentaminen on ylipäättään tarpeen, se voitaisiin tehdä seu-
raavalla tavalla:

Kun rikosasian tuomio julistetaan suullisesti, sen perusteluja ei tavanomaisissa tapauksissa
laadittaisi kirjalliseen muotoon, elleivät asianosaiset sitä halua ja he tyytyvät tuomioon.

Tuomion julistaminen perusteluineen äänitettäisiin ja säilytettäisiin määräajan. Kirjalliseen
muotoon laadittaisiin vain tuomion lopputulostiedot eli

- 1) asianosaistiedot
- 2) syyksilukeminen eli lyhyt kuvaus rikoksesta (jopa rikosnimike ja tekoaika voisi riittää)
- 3) rangaistusseuraamus
- 4) korvaukset
- 5) lainkohdat ja
- 6) muut täytäntöönpanossa mahdollisesti tarvittavat tiedot.

Kun asia ratkaistaan kirjallisessa menettelyssä, olisi pääsäännön mukaan riittävää, että tuo-
mioon olisi kirjattu pelkästään syyksi luettu rikos, seuraamukset ja lainkohdat. Tämä voitai-
siin järjestää kaavamaisella lomakkeella tms. uusien järjestelmien tuottamilla asiakirjapohjil-
la.

Huomattava olisi, että

- * asianosaiset saisivat aina halutessaan perinteisen laajasti kirjoitetun tuomion
- * julistetuissa tuomioissa perustelujen taso säilyisi entisellään
- * tuomari voisi aina halutessaan laatia perinteisen laajasti kirjoitetun tuomion joko koko asiasta tai sen yksittäisestä kysymyksestä (esim. kirjallisessa menettelyssä voi joskus raja-
tapauksessa olla tarpeen perustella rangaistusseuraamusta).

Käräjäoikeuksissa käsitellään noin 60 000 rikosasiaa vuodessa. Edellä hahmoteltu lyhyen
kaavan mukainen tuomio riittäisi todennäköisesti valtaosassa, ehkäpä jopa 45 000 asiassa.
Uudistuksesta koituisi näin ollen valtava työn säästö. Tiedossa on, että tuomarit tällä hetkel-
lä tekevät huolellista työtä niidenkin rikostuomioiden kanssa, joista kukaan ei täytäntöönpa-
notietoja lukuun ottamatta ole jälkikäteen kiinnostunut. Tästä pitäisi päästä eroon ja kohdis-
taa tuomareiden työpanos niiden asioiden kirjalliseen perustelemiseen, joissa perustelemi-
nen aidosti on tarpeen.

13. Oikeudenkäyntiavustajan palkkion määrääminen

Esitysten toteuttaminen lisää tuomareiden työtä entisestään. Järkevintä olisi määrittää ainakin
niin sanotuissa perusjutuissa kiinteät taksat.

15 ja 19. Tuomioistuinhallinnon järjestäminen ja tuomioistuinlinjojen erillisyyys

Kumpikin selvitys on tarpeellinen ja tulee tehdä viipymättä.

17. Esittelijät

Esittelijän virka hovioikeudessa on tärkeä rekrytointireitti kärjätuomariksi, sitä ei saa tukkia.

18. Määräaikaiset tuomarinvirat

Tuomarinvirat eivät missään tapauksessa saa olla määräaikaisia, ei päällikkötuomarienkaan.

20. Yhden kosketuksen periaate vähäisissä rikosasioissa

Tästä on lausuttu kohdassa 12.

21. ja 23. AIPA ja rikosprosessin keston seurantajärjestelmät

AIPAAN on panostettava riittävästi sen kehittämisvaiheessa, jotta käyttöönotto onnistuu ilman kohtuuttomia ongelmia.

Erityisesti laajojen rikosasioiden käsittelyssä on keskeistä, että koko ketjun käsittelyajat saadaan lyhenemään. Ohjelmaluonnos ei tuo riittäviä eväitä tähän asiaan. Seurannalla ja hälytyksillä ei ongelmaa ei saada korjatuksi riittävästi.

24. Tuomioistuinsovittelun aktivointi ja siihen panostaminen

Oikeusturvaohjelmassa on mainittu vain ns. Follo-kokeilun vakinaistamisesta ja laajentamisesta.

Follo-malli on kallis. Ministeriö esitti Follo-kokeilulle tälle vuodelle rahoitusta 1,5 miljoonaa. Sitä ei saatu. Kokeilua jatketaan lisäbudjetissa myönnetyllä 950 000 eurolla. Mikäli Follo joudutaan aikanaan toteuttamaan oikeusministeriön budjetista, kannattaa sen käyttö rajoittaa harvoin erityistapauksiin.

Päijät-Hämeen kärjäoikeudessa on ollut lapsiasioissa käytössä käsittelymalli, joka on osoittautunut taloudelliseksi, tehokkaaksi ja hyvin lapsen edun huomioon ottavaksi. Käsittelymallin hyödyntämistä laajemmalti voitaisiin tutkia.

Säästyneitä rahoja tarvittaisiin tuomariresurssien vahvistamiseen, jotta muun muassa kolmen tuomarin kokoonpanoa voitaisiin käyttää tarvittavassa laajuudessa.

Tuomioistuinsovittelun aktivoiminen ja siihen panostaminen tulisi ottaa laajemmin yhdeksi keskeiseksi kärjäoikeuksien kehittämisen painopistealueeksi.

Sovittelulla säästetään merkittävästi tuomareiden ja kärjäoikeuden muun henkilökunnan aikaa. Se on myös asianosaisille oikeudenkäyntiin nähden halpa ja joutuisa menettely. Myös oikeudenkäyntiavustajien palkkioissa säästetään.

Koska sovittelumenettelyn käyttöalan laajentaminen edellyttää syvällistä tuomioistuin- ja asianajokulttuurin muuttumista, tulisi tähän liittyvää kehittämistyötä tehdä pidemmällä kuin vain muutaman vuoden aikajänteellä.

26. Rikosprosessia pitkittävät poissaolot

Pakkokeinojen käyttöä on aktivoitava ja tehostettava. Erityisten noutomääräysten täytäntöönpanomahdollisuudet on turvattava poliisiin resurssien vähenemisestä huolimatta.

Vastaajia tulisi voida kuulla videoyhteyden välityksellä sakkojutuissa, sakon muuntorangaistus-asioissa, ulkomaalaisen säilöönottamista koskevissa jutuissa ja jutuissa, joista tuomitaan lyhyt eli muutaman kuukauden vankeusrangaistus. Tämän toteuttaminen edellyttää sitä, että istunto-saleissa on riittävästi videoyhteyksien vaatimia laitteita vastaavalla tavalla kuin kohdassa 9 on todettu.

Oikeusministeriön toimintaa kansainvälisen oikeusavun asioissa tulee terävöittää.

27. Yhteisöjen asiointitili

Hanke on hyvä ja toteutettava mahdollisimman pian. Toteuttaminen vähentää erityisesti haaste-miesten työtä ja lyhentää käsittelyaikoja.

29. Esitutkinnaissa noudatettavat käytännöt

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen viimeaikaiset ratkaisut edellyttävät asian korjaamista esi-tutkinnaissa noudatettavien käytäntöjen osalta kiireellisesti .

31. Rikosasioiden käsittelyn keskittäminen ja hajottaminen

Keskittäminen ja hajottaminen on toteutettu tähän mennessä lähes yksinomaan esitutkintaviran-omaisten ja syyttäjien harkitsemin tavoin. Koska harkinta on perustunut lähes yksinomaan hei-dän omiin tarpeisiinsa, juttujen hajottaminen on johtanut saman todistelun moninkertaiseen vas-taanottoon sekä käräjäoikeuksissa ja hovioikeuksissa, kuten Wincapita-jutussa näyttää käy-neen.

32. Parhaiden käytäntöjen sekä hiljaisen tiedon kartoittaminen ja levittäminen

Tähän liittyviä hankkeita on vireillä muun muassa Rovaniemen hovioikeuspiirin käräjäoikeuksien yhteisessä laatutyössä ja Helsingin käräjäoikeudessa. On tärkeää, että niitä voidaan jatkaa myös tulevana vuosina.

35. Rahoitus- ja ohjausjärjestelmän kehittäminen

Molempia otsikossa mainittuja on kehitettävä tehokkaasti toiminnan ja kehitysedellytysten riittä-vän vakauden ja ennustettavuuden takia. Tämä on tärkeää myös hyvän johtamisen kannalta.

39 ja 40. Sukupolvenvaihdon turvaaminen

Ohjelmaluonnoksessa esitetyt toimenpiteet olisi tullut toteuttaa jo kauan sitten. Niiden välitön-kään toteuttaminen ei poista lähitulevaisuudessa tulevia rekrytointiongelmia.

Lausunto on osin tehty yhteistyönä eri hovioikeuspiirien käräjäoikeuksien sektoriedustajien kanssa.

